

УДК 159.9

Панок В.Г.,

*д.психол.н., професор, Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи
НАПН України, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-1421-0554>, usap@ukr.net*

Україна, м. Київ

ПРИКЛАДНА ПСИХОЛОГІЯ У РЕФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ

Дослідження присвячено історико-психологічному аналізу виникнення прикладної психології в Україні і основ створення психологічної служби у системі освіти як форми упровадження наукових психологічних знань у практику освітньої діяльності. Обґрунтовано застосування проектної методології в якості методичної одиниці професійної діяльності практичних психологів. В роботі окреслено теоретичні засади дослідження явища психологічної практики, визначено роль і місце прикладної психології у системі психологічного знання і суспільної практики. Практичне застосування одержаних результатів знайшло відображення у побудові організаційно-функціональних моделей діяльності психологічної служби системи освіти.

Ключові слова: *прикладна психологія, психологічне практикування, педагогічна практика, психологічна служба у системі освіти, практичний психолог, методологія, історія психології.*

Постановка проблеми. Виникнення психології як самостійної науки було пов'язано у тому числі і з розумінням необхідності впровадження її результатів в освітню практику (Дж. Дьюї, С. Холл, Е. Штерн). Природний розвиток теорій і методів психологічного забезпечення освітнянської практики у західних країнах обумовив створення розгалуженої мережі надання психологічної допомоги учасникам освітнього процесу. При цьому, у різних країнах психологічне забезпечення освіти набуло певної своєрідності починаючи з теоретичних і методологічних основ психологічного практикування і закінчуючи своєрідною організаційною структурою надання психологічної допомоги [18].

В Україні система освіти і психологічна наука розвивалась своїми специфічними шляхами в основному під впливом соціально-політичних факторів ХХ століття. Такі історичні обставини обумовили своєрідність психологічних теорій та психологічної методології. Тим не менш в результаті – маємо ряд непересічних здобутків, які можуть являти собою цінність і для світової психології.

До початку 90-тих років ідея запровадження психологічної служби в освітню галузь в українському суспільстві визріла остаточно, чому сприяли докорінні соціально-політичні зміни у нашій країні [6,7,8,11]. Система державного управління, у тому числі і управління освітою, офіційно визнала необхідність впровадження досягнень психологічної науки в освітнянську практику [16,17].

Разом з цим, готовність психологічної науки до запровадження системного супроводу освітніх реформ, здійснення суттєвого впливу на процеси навчання, виховання і розвитку учнів була невисокою.

Характеризуючи тодішню ситуацію маємо констатувати кілька фундаментальних проблем. У першу чергу – це майже повна відсутність методів, методик і технологій практичної роботи психолога з різного роду проблемами, що виникають в освітнянських закладах у процесі навчально-виховної роботи. Відповідно до цього, майже повна відсутність фахівців, які могли надати

конкретну психологічну допомогу в конкретній проблемній ситуації, практикувати в якості консультанта, психотерапевта. Далі – відсутність системи підготовки (навчальні плани, програми, посібники) практикуючих спеціалістів, їх ліцензування і атестації. Нарешті – відсутність єдиних теоретичних і методологічних засад психологічного практикування.

Організована і систематична робота зі створення психологічної служби в освітній галузі України почалася з 1991 р., коли в Інституті психології було створено новий підрозділ – Центр психологічної служби в системі народної освіти. Основним завданням роботи Центру було створення психологічної служби у системі освіти, розробка фундаментальних нормативних документів і методичного забезпечення діяльності її працівників.

Бачення психологічної служби у системі освіти полягало у тому, що це має бути єдина, цілісна система психологічного забезпечення освітнього процесу, яка є органічною частиною системи освіти і ґрунтуватися на існуючій структурі, нормативах діяльності, методичному забезпеченні і підтримці та існуючому менеджменті.

Місією психологічної служби було підвищення психологічної культури всіх учасників освітнього процесу засобами прикладної психології і соціальної педагогіки на основі методології соціального проектування.

Реалізація такого масштабного соціального проекту передбачала розв'язання трьох надзвичайно непростих завдань:

1. Розробити і реалізувати в практику роботи освітньої галузі організаційні форми і структуру психологічної служби шляхом розробки проектів законодавчих і нормативних документів. Для виконання цього завдання необхідно було здійснити: аналіз теорії і практики організації психологічного забезпечення освіти у зарубіжних країнах; дослідити історію створення подібних служб у нашій країні; дослідити сучасний стан і тенденції розвитку системи освіти у найближчій і віддаленій перспективі.

2. Розробити принципи, методи і зміст методичного забезпечення діяльності працівників психологічної

служби – практичних психологів і соціальних педагогів. Реалізація цього завдання, з огляду на майже повну відсутність на той час шкіл прикладної психології, могла бути забезпечена тільки на основі метатеоретичного і еклектичного підходів до процесу і змісту психологічного практикування. До того ж специфічна організація психологічної служби передбачала обов'язкове визначення ефективності і результативності надання психологічної допомоги.

3. На основі теоретичного узагальнення робіт вітчизняних і зарубіжних психологів та методологічного осмислення психологічного практикування здійснити змістовлення прикладної психології як специфічного виду професійної діяльності яка має бути теоретичною основою психологічного практикування та професійної підготовки майбутніх шкільних психологів і соціальних педагогів.

При цьому, необхідно було дотриматися умов, які б дозволили: у повній мірі реалізувати гуманістичний потенціал різних шкіл зарубіжної прикладної психології; здійснити заходи з імплементації психологічної служби в існуючу структуру управління системою освіти; забезпечити виконання завдань реформування освітньої галузі при наявності різних бачень цього процесу в суспільстві.

Розв'язання названих завдань здійснювалось як єдиний процес і містило: науково-теоретичне узагальнення підходів, результатів експериментування і набутого практичного досвіду в галузі прикладної психології; розробку та практичну апробацію різного роду організаційних моделей і технологій психологічного практикування у закладах освіти різного типу; апробацію і вдосконалення організаційних моделей і методів психологічного практикування; широке упровадження результатів наукових і прикладних досліджень в освітню практику та оцінку ефективності результатів цього впровадження; закріплення одержаних результатів у нормативних документах.

Отже, **метою** даної статті є систематизований історико-психологічний опис процесу і результатів впровадження здобутків прикладної психології у реформування освіти засобами психологічної служби та визначення основних його етапів та досягнень.

Завдання дослідження:

1. На основі аналізу історії створення і розвитку психологічної служби у системі освіти України визначити головні чинники цього процесу, логіко-наукові та суспільно-історичні умови в яких він відбувався.

2. Здійснити історико-теоретичний аналіз методів і методології психологічного практикування та обґрунтувати на цій основі бачення методичних засад професійної діяльності працівників психологічної служби.

3. За допомогою теоретичного моделювання визначити теоретичні основи та обґрунтувати специфіку прикладної психології як виду професійної діяльності у психології, що посідає проміжне місце між різного роду психологічними концепціями та знанням і психологічною практикою.

Методи дослідження. Теоретичний аналіз першоджерел з проблеми дослідження; історико-психологічний аналіз соціальних і методичних умов побудови психологічної служби в системі освіти України; аналіз нормативних документів системи освіти; теоретичне моделювання; узагальнення і систематизація.

Теоретичним підґрунтям нашого дослідження стали фундаментальні роботи вітчизняних і зарубіжних психологів стосовно предмету психологічної науки, процесу, форм і методів психологічного практикування (Р. Ассоджиолі, Л.С. Виготський, В. Вундт, Г.С. Костюк, А. Маслоу, К. Роджерс, В.А. Роменець, С.Л. Рубінштейн, Е. Штерн, К. Юнг, З. Фрейд). Теоретичні орієнтири щодо специфіки прикладної психології та її відмінності від психологічної науки і психологічної практики містяться у роботах Г.С.Абрамової, О.Ф.Бондаренка, С.Д. Максименка, В.В. Рибалки, К. Роджерса, Т.М. Титаренко, З. Фрейда, Т.С. Яценко.

Методологічною основою цього дослідження були загальнонаукові підходи до дослідження проблем людини у процесі її саморозвитку (В.Г. Кремень, Г.С. Сковорода, В.О. Сухомлинський, Тейяр де Шарден, Г.П. Щедровицький); принципи, методи і підходи до цілісного вивчення людини у процесі її онтогенетичного розвитку, які були започатковані у педології і психотехніці (П.П. Блонський, Л.С. Виготський, Г.С. Костюк, С. Холл, М.І. Шпільрейн); ідеї діяльнісного підходу у психології (О.М. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн); вчинковий (В.А. Роменець, В.О. Татенко, Т.М. Титаренко, А.В. Фурман) та системно-структурний підходи (О.М. Ткаченко).

Виклад основного матеріалу.

Розбудова організаційно-методичних засад психологічної служби у системі освіти.

Реалізація теоретичних поглядів та концепцій у практику роботи існуючої системи освіти, та ще й у період соціальної нестабільності, – справа надзвичайно складна. Без підтримки і розуміння тогочасних керівників галузі і науковців створення організаційних основ психологічної служби у системі освіти було б неможливим. Натомість, таке розуміння було, що власне і відкрило можливість для масштабного соціального експерименту під назвою «психологічна служба».

Подією, що дала суттєвий поштовх у розвиток прикладної психології в Україні, була Перша всеукраїнська конференція з практичної психології (м. Луцьк, 11–14 листопада 1991 р.). Саме в ході цієї конференції були обговорені концепція, шляхи та основні напрями розвитку психологічної служби системи освіти, проект положення про психологічну службу, обговорені організаційні моделі та специфіка методичного супроводу її діяльності. Усе це стало основою для створення низки перших нормативних документів Міністерства освіти, що регулювали діяльність практичних психологів.

Основною структурною одиницею психологічної служби системи освіти були визначені районні (міські) та обласні навчально-методичні центри психологічної служби. Саме цим психологічна служба в Україні відрізняється від психологічних служб системи освіти багатьох інших країн де психологічна допомога зазвичай надається або окремими спеціалістами, які працюють у навчальних закладах, або спеціалізованими установами поза межами закладів освіти.

1993 року було прийнято «Положення про психологічну службу в системі освіти України», яке визначало сферу діяльності, права та функціональні обов'язки її ланок. Наступного, 1994 року в освітянських закладах країни вже працювало 2852 практичних психологів.

Тільки 471 із них (тобто 6,5%) мали базову вищу освіту, інші мали, в основному, освіту педагогів і додаткову психологічну освіту.

У липні 1998 р. Міністерство освіти України спільно з Академією педагогічних наук України створили Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи як наукову установу Академії і як головну методичну організацію психологічної служби системи освіти. Центр було створено на базі і під науковим керівництвом Інституту психології імені Г.С. Костюка. Таким чином, організаційна структура психологічної служби у системі освіти набула своєї завершеності.

У 2004 році сталася значна подія в історії психологічної служби системи освіти України. 23 квітня відбулося засідання колегії Міністерства освіти і науки України, яка вперше за роки існування служби розглянула питання «Про стан і перспективи розвитку психологічної служби системи освіти». Рішення колегії визначило основні напрями діяльності психологічної служби на багато років вперед. З того часу працівники психологічної служби відзначають 23 квітня як своє професійне свято – «День практичного психолога».

Сьогодні психологічна служба, за статистичними даними 2015–2016 навчального року, складається з 22616 працівників [11]. З них, практичні психологи – 14780 осіб, соціальні педагоги – 7054, методисти міських і обласних центрів – 782. За означений навчальний рік до працівників служби зареєстровано 3014130 звернень від учнів, батьків, педагогів та представників державних і громадських організацій. Мільйони звернень свідчать не тільки про зростаючий авторитет служби серед основних цільових аудиторій, а й про її суттєву роль у зниженні соціальної напруги у нашому суспільстві.

Психологічна служба відзначила двадцятип'ятиріччя свого існування в складних соціально-політичних умовах. В результаті російської агресії з'явилося півтора мільйони внутрішньо переміщених осіб, серед яких майже двісті тисяч дітей, тисячі загиблих і десятки тисяч поранених [1]. Знову перед працівниками служби постали непрості виклики – робота з психологічною травмою, горем, проблеми емоційного вигорання та ін. [6,11,15]. На початок 2016 року психологічна допомога була надана більше як 145 тисячам постраждалих, з них більше 74 тис. переселених дітей, учнів, студентів, більше 41 тис. їхніх батьків, більше 3 тис. дітей і сімей поранених, майже 31 тис. дітей і сімей учасників АТО [11].

Усе сказане доводить, що психологічна служба стала невід'ємною частиною освітньої галузі, вона суттєво впливає на освітній процес, покращує самопочуття і захищає психічне і соціальне здоров'я усіх його учасників і виявилася здатною професійно відповісти на виклики сьогодення. Вважаємо, що створення і діяльність психологічної служби у системі національної освіти сьогодні може вважатися одним з найбільш вдалих результатів її реформування.

Науково-методичне забезпечення діяльності працівників психологічної служби системи освіти.

Специфічна організація психологічної служби у системі освіти передбачає специфіку застосування психодіагностичних, розвивальних, психокорекційних та інших методів психологічного практикування. Суть цієї

специфіки полягає у тому, що: усі методи і методики практикування мають узгоджуватись між собою та бути доступними для аналізу усіма працівниками служби; категорійно-поняттєвий апарат, що застосовується в роботі має бути узгодженим і зрозумілим для всіх працівників; працівники служби мають можливість визначити ефективність своєї діяльності у тому чи іншому випадку.

Центральним поняттям, що характеризувало б роботу служби в цілому та окремого її фахівця є поняття «психологічного супроводу дитини в освітньому процесі» (Г.С. Костюк). Це є однією з фундаментальних розбіжностей національної психологічної служби від багатьох зарубіжних. Не «запит клієнта – відповідь (допомога) психолога», як це робиться у багатьох зарубіжних країнах де психолог, по суті є сторонньою людиною для освітнього закладу, а «психологічний супровід» протягом довгого періоду життя дитини (наприклад – шкільного навчання) з урахуванням соціальної ситуації розвитку, провідного виду діяльності, вікових новоутворень, вікових криз, особистісних, соціальних і групових ресурсів, життєвих перспектив і життєвих планів (Л.С. Виготський).

Одним із результатів теоретичного пошукування в галузі історії прикладної психології є *проектно-технологічний підхід*, в основу якого покладено *методологію соціального проектування* [6,8,9]. Основу названої методології складають поняття «проект» і «технологія». Проектно-технологічний підхід має свої переваги перед «методичним», функціональним підходом у практичній педагогіці і психології.

Розглядаючи *методи психологічної практики*, передусім, маємо відзначити, що метод тут – це сукупність певних прийомів, дій, методик, що застосовуються у конкретних життєвих умовах та у конкретній ситуації надання психологічної допомоги особистості. Специфіка методу тут полягає у застосуванні певних усталених дій до конкретних умов практичної діяльності. Метод застосовується, у першу чергу, для реалізації окремих дій (операцій). Технологія ж передбачає одержання конкретного кінцевого результату. Кінцевого результату, який передбачається у конкретному проекті та дає можливість визначити результативність і ефективність проектної діяльності.

Проектування нині розглядається як окремий вид професійної діяльності і базується саме на застосуванні різних технологій. Майстерність реалізації проектів якраз і полягає в оптимальному виборі технологій і технологічних процедур – методів, методик, прийомів.

Теоретико-методологічний аналіз проблеми методу у прикладній психології дозволив нам сформулювати уявлення про психологічну технологію як основну методичну одиницю практикування у психологічній службі. *Психологічна технологія* – це система взаємопов'язаних і взаємообумовлених методів, методик і процедур, що спрямовані на внесення змін, перетворення предмету психологічної практики – особистості клієнта, досягнення конкретного кінцевого результату. Вона містить діагностичні, формуючі (розвивальні) та оцінні складові і спрямована на розв'язання певного кола психологічних проблем особистості [9,11].

Для вдосконалення методичної роботи у психологічній службі системи освіти була запропонована стандартна

структура методичної розробки (програми, методики) [8], яка знайшла своє застосування в освітянській практиці [11].

Методологія психологічного проектування дає можливість визначити і доказово обґрунтувати ефективність і результативність застосованих прийомів і окремих методів. Вона обумовлює застосування метатеоретичного та мультидисциплінарного підходів для розробки теорії прикладної психології.

Прикладна психологія як теоретична основа діяльності психологічної служби.

Коли мова йде про методичне забезпечення діяльності цілісної психологічної служби як єдиної скоординованої системи, різноманітні школи, концепції і напрями у психології виявляються малоефективними, оскільки не забезпечують єдності підходів, методик і методів психологічного практикування. В теоретичному «полі» психології різні теоретико-методологічні позиції часто є несумісними як на рівні категорійно-поняттєвого апарату, так і на рівні окремих методик [2,3,9,10,14]. Отже, для побудови теоретичної основи психологічного практикування в умовах єдиної психологічної служби необхідно було, з позицій метатеоретичного підходу, розробити теоретико-методологічні засади прикладної психології, визначивши її сутність, структуру, базові принципи, методологію і категорійно-поняттєвий апарат. Результати такої роботи можуть не тільки підвищити ефективність надання психологічної допомоги і психологічного супроводу, але й помітно покращити професійну підготовку майбутніх працівників служби в умовах вищого навчального закладу.

Психологічне практикування.

Психологічна практика (психологічне практикування) є, на наш погляд, базовою категорією для розуміння сутності прикладної психології [2,4,5,9,14]. Психологічна практика є специфічним видом активності людини, який не може бути зведений до інших видів активності [9]. *Суб'єктом* психологічного практикування є окрема людина або група людей, що розглядається у ролі соціального суб'єкта і виступає в ролі психолога, консультанта, психотерапевта. Активність суб'єкта психологічної практики зазвичай носить свідомий, цілеспрямований характер, а її основна мета – здійснення впливу на іншу людину (групу людей) з тим, щоб досягти бажаної (звичайно – соціально схвалюваної) поведінки або зміни настанов, відношень, уявлень, цінностей тощо.

Об'єктом психологічної практики завжди постає інша людина або група людей (клієнт), а її окремим видом є випадки, коли сам суб'єкт розглядається як об'єкт і його активність спрямовується на себе самого.

Зауважимо, що поняття «суб'єкт» і «об'єкт» застосовуються нами цілком умовно, оскільки у даному випадку і суб'єкт і об'єкт психологічної практики – це живі люди, які мають власну суб'єктність. Власне психотерапевтичний чи психокорекційний процес є одним з різновидів суб'єкт-суб'єктної взаємодії, міжособистісного спілкування [3,5,7,13]. Психологічне практикування здійснюється або безпосередньо – через засоби міжособистісного спілкування, або опосередковано – з допомогою спільної предметної, ігрової, творчої чи знакової діяльності.

Предмет психологічної практики – це зміст психічного, душевного життя людини, її настрої, думки, ставлення, почуття, переконання, риси характеру, якості її особистості, зміст свідомого і несвідомого, схильності і здібності, навички і звички, поведінка та вчинки.

Психологічну практику ми визначили як *одну з форм соціальної і духовної практики особистості (суб'єкта психологічної практики), що спрямована на внесення змін у поведінку і внутрішній світ іншої особистості (об'єкта психологічної практики), її ставлення, наміри, світогляд, індивідуальний розвиток та соціальні зв'язки, збереження та вдосконалення її індивідуальності.*

У цьому контексті все розмаїття психологічного знання можна умовно розподілити на три великі групи: наукова психологія, позанаукова психологія та ужиткова або повсякденна [7,9,10,12,14]. Названі типи психологічного знання виконують роль методологічних позицій, на основі яких – свідомо чи несвідомо – здійснюється психологічне практикування.

У реальному процесі психологічного практикування іноді буває неможливо чітко розрізнити які його методи відносяться до наукової, а які до позанаукової або повсякденної практики. Методи вдосконалюються, трансформуються, змінюють свій статус. Усе це обумовлює необхідність чіткого визначення методологічних засад психологічної практики та критеріїв відбору адекватних практичних методів. Останнє передбачає специфічну професійну діяльність – перетворення теорій, методів і методик наукової, позанаукової і побутової психології у конкретні технології психологічного практикування. Такий вид науково-практичної діяльності ми, слідом за Л.С. Виготським і Е. Штерном, назвали *прикладною психологією*.

Сутність прикладної психології.

У науковій психології основним предметом вивчення є психіка та її прояви, отже видами (напрямами) психологічної науки є ті дисципліни, предметом яких є вивчення предмету (психіки) у різних формах його прояву або у різних умовах її (психіки) функціонування [2,10,12].

Прикладна психологія тут виявляє свою *синтетичну природу*. Кожен з видів прикладної психології «споживає» наукові дані з усіх видів наукової (і не тільки наукової) психології.

Таким чином, існують підстави стверджувати, що наукова і прикладна психологія мають специфічні структури, які відрізняються між собою. Види наукової психології розрізняють відповідно до предмету психологічних досліджень та основних умов і чинників, що на нього впливають (загальна, соціальна, вікова, експериментальна і т.п.). Види прикладної психології розрізняються *за сферами* упровадження психологічних знань у суспільну практику (педагогічна, юридична, інженерна і т.п.).

Безпосереднє застосування наукової методології у процес психологічного практикування породжує чисельні ускладнення [3,4,5,7,13]. Отже «містком» між психологічною практикою і науковою психологією може бути *прикладна психологія*, основною функцією якої якраз і є трансляція фундаментальних психологічних законів, принципів і підходів до конкретних технік, технологій і методів психологічного практикування. Останні власне і

застосовуються практикуючими психологами в процесі надання допомоги конкретній людині у розв'язанні її життєвих проблем.

Таким чином, в результаті теоретичного аналізу і моделювання одержано уявлення, що *прикладна психологія – це галузь професійної діяльності, метою якої є розробка і упровадження у психологічну практику цілісних технологій і методів практичної роботи шляхом інтеграції (синтезу) знань, методів і законів наукової, позанукової і побутової психології з досвідом і методами психологічного практикування. Прикладна психологія має специфічну мету, методологію, принципи і категорійно-поняттєвий апарат, що відрізняються від різних типів психологічних знань і психологічної практики.*

В результаті багаторічних досліджень було з'ясовано [9], що прикладна психологія виконує *три специфічні функції* в системі психологічного знання і практики: *синтез* різних за своєю природою методологічних і теоретичних поглядів на предмет (психіку) та закономірності його розвитку; *аналіз і узагальнення* досвіду психологічного практикування, його методів, методик, прийомів; *створення* на основі реалізації перших двох функцій методів, методик і технологій психологічного практикування. Ці специфічні функції не можуть бути редуковані ані до дослідницьких, ані до практичних.

Висновки. Підводячи підсумки історико-психологічного аналізу проблем розвитку прикладної психології, маємо можливість констатувати, що психологічна теорія і психологічна практика, складаючи до певної міри цілісність, породили необхідність виникнення прикладної психології, яка має специфічну мету, методологію, принципи і категорійно-поняттєвий апарат.

Специфічною функцією прикладної психології у системі психологічних знання і практики є *проекування розвитку конкретної особистості як індивідуальності* в контексті її унікальних життєвих обставин шляхом розробки і застосування *корекційно-розвивальних технологій*. Визначення сутності *психологічної технології* та обґрунтування її в якості методичної одиниці у прикладній психології дозволило створити умови для методичного забезпечення психологічного практикування, зокрема, в діяльності психологічної служби системи освіти.

На основі теоретичних уявлень про сутність прикладної психології та особливостей методичного забезпечення психологічного практикування було обґрунтовано структуру, організаційні принципи, мету і завдання функціонування психологічної служби у системі освіти. Сьогодні психологічну службу можна вважати одним з найбільш вагомих результатів реформування національної системи освіти.

Література

1. Агресія. Анексія. Конфлікт. Соціально-педагогічна та психологічна відповідь на виклики для дітей / за заг. ред. Левченко К.Б., Панка В.Г., Ковальчук А.Г. – К. : Агентство «Україна». – 2016. – 100 с.
2. Выготский Л.С. Исторический смысл психологического кризиса / Л.С. Выготский // Собр. соч.: в 6 т. – М. : Просвещение, 1982. – Т.1. – С. 291-436.
3. Глибинне пізнання самодепривації психіки майбутнього психолога : [Монографія] / П.С. Яценко, В.І. Бондар. – К. : НПУ імені М. Драгоманова, 2016. – 384 с.

4. Костюк Т.С. Педагогія / Т.С. Костюк. – К. : Рад. школа, 1933. – 357 с.
5. Максименко С.Д. Генезис существования личности: [Монографія] / С.Д. Максименко. – К. : КММ, 2006. – 240 с.
6. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; за заг. ред. В.Т. Кременя. – К. : Педагогічна думка, 2016. – 448 с.
7. Основи практичної психології: [підручник] / кер. кол. авт. В. Панок, Н. Чепелева, П. Титаренко та ін.. – К. : Либідь, 2006. – 536 с.
8. Панок В.Т. Психологічна служба: [навч.-метод. посіб. для студентів] / В.Т. Панок. – Кам'янець-Подільський : Друкарня Рута, 2013. – 328 с.
9. Панок В.Т. Прикладна психологія. Теоретичні проблеми : [Монографія] / В.Т. Панок. – К. : Ніка-Центр, 2017. – 188 с.
10. Петровський А.В. История и теория психологии / А.В. Петровський, М.Т. Ярошевский. – Ростов-на-Дону, 1996. – Т.1. – 464 с.
11. Психологічна служба : Підручн. // [В.Т. Панок (наук. ред.), А.Г. Обухівська, В.Д. Острова та ін.]. – К. : Ніка-Центр, 2016. – 362 с.
12. Рубинштейн С.А. Основы общей психологии / С.А. Рубинштейн. – СПб : Питер, 2002. – 720 с.
13. Франкл В. Человек в поисках смысла / Виктор Франкл. – М. : Прогресс, 1990. – 368 с.
14. Фрейд З. Вступ до психоаналізу – К. : Основа, 1998. – 709 с.
15. Електронний ресурс: <http://psyua.com.ua>
16. Електронний ресурс: www.mon.gov.ua
17. Електронний ресурс: www.naps.gov.ua
18. Електронний ресурс: <https://www.apa.org>

References

1. Agresiya. Aneksiya. Konflikt. Social'no-pedagogichna ta psihologichna vidpovid' na vikliki dlya ditej / za zag. red. Levchenko K.B., Panka V.G., Koval'chuk L.G. – K. : Agentstvo «Ukraina». – 2016. – 100 s.
2. Vygot'skij L.S. Istoricheskij smysl psihologicheskogo krizisa / L.S. Vygot'skij // Sobr. soch.: v 6 t. – M. : Prosveshchenie, 1982. – T.1. – S. 291-436.
3. Glibinne piznannya samodeprivacii psihiki majbutn'ogo psihologa : [Monografiya] / T.S. Yacenko, V.I. Bondar. – K. : NPU imeni M. Dragomanova, 2016. – 384 s.
4. Kostyuk T.S. Pedagogiya / T.S. Kostyuk. – K. : Rad. shkola, 1933. – 357 s.
5. Maksimenko S.D. Genezis sushchestvovaniya lichnosti: [Monografiya] / S.D. Maksimenko. – K. : KMM, 2006. – 240 s.
6. Nacional'na dopovid' pro stan i perspektivi rozvitku osviti v Ukraini / Nac. akad. ped. nauk Ukraini ; za zag. red. V.G. Kremenyu. – K. : Pedagogichna dumka, 2016. – 448 s.
7. Osnovi praktichnoi psihologii: [pidruchnik] / ker. kol. avt. V. Panok, N. Chepeleva, T. Titarenko ta in.. – K. : Libid', 2006. – 536 s.
8. Panok V.G. Psihologichna sluzhba: [navch.-metod. posib. dlya studentiv] / V.G. Panok. – Kam'yane'-Podil'skij : Drukarnya Ruta, 2013. – 328 s.
9. Panok V.G. Prikladna psihologiya. Teoretichni problemi : [Monografiya] / V.G. Panok. – K. : Nika-Centr, 2017. – 188 s.
10. Petrovskij A.V. Istoriya i teoriya psihologii / A.V. Petrovskij, M.G. Yaroshevskij. – Rostov-na-Donu, 1996. – T.1. – 464 s.
11. Psihologichna sluzhba : Pidruchn. // [V.G. Panok (nauk. red.), A.G. Obuhiv's'ka, V.D. Ostrova ta in.]. – K. : Nika-Centr, 2016. – 362 s.

12. Rubinshtejn S.L. Osnovy obshchej psihologii / S.L. Rubinshtejn. – SPb : Piter, 2002. – 720 s.
13. Frankl V. Chelovek v poiskah smysla / Viktor Frankl. – M. : Progress, 1990. – 368 s.
14. Frejd 3. Vstup do psihioanalizu – K. : Osnova, 1998. – 709 s.
15. Elektronnij resurs: <http://psyua.com.ua>
16. Elektronnij resurs: www.mon.gov.ua
17. Elektronnij resurs: www.naps.gov.ua
18. Elektronnij resurs: <https://www.apa.org>

Panok V.G.,

Doctor of Psychology, Professor, Ukrainian science-methodological center of applied psychology and social work National academy of educational science of Ukraine, ucap@ukr.net

Ukraine, Kyiv

APPLIED PSYCHOLOGY IN UKRAINIAN EDUCATION SYSTEM RENOVATION

The research is focused on the historical-psychological analysis of the emergence of applied psychology in Ukraine and the foundations for creating a psychological service in the education system as a form of introduction of scientific psychological knowledge into the practice of educational activity. It substantiates the use of project methodology as a methodical unit of professional activity of practical psychologists. The work outlines the theoretical principles of the study of the phenomenon of psychological practice, defines the role and place of applied psychology in the system of psychological knowledge and social practice. The practical application of the obtained results was translated into creation of organizational-functional models of the psychological service of the education system.

Key words: *applied psychology, psychological practice, pedagogical practice, psychological service in the education system, practical psychologist, methodology, history of psychology.*

